

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Warszawa, 05-01-2022 r.

Marcin Wiącek

XI.813.18.2021.KG

Pan
Prof. Tomasz Grodzki
Marszałek Senatu RP
e-PUAP

Szanowny Panie Marszałku,

z niepokojem przyjąłem informację o znaczącym **ograniczeniu przez Sejm RP środków przewidzianych pierwotnie w budżecie państwa, w części dotyczącej subwencji oświatowej, na nauczanie języka mniejszości narodowych i etnicznych**. Z prośbą o podjęcie interwencji w tej sprawie zwrócili się też do mnie przedstawiciele mniejszości niemieckiej, w tym Związku Niemieckich Stowarzyszeń Społeczno-Kulturalnych w Polsce oraz Towarzystwa Społeczno-Kulturalnego Niemców na Śląsku Opolskim.

W dniu 17 grudnia br. Sejm RP przyjął poprawkę do projektu ustawy budżetowej na rok 2022, zakładającą zmniejszenie wydatków o kwotę 39.800 tys. zł w części oświatowej subwencji ogólnej dla jednostek samorządu terytorialnego (rozdz. 75801, dotacje i subwencje) i przeznaczenie pozyskanych w ten sposób środków na rzecz zwiększenia wydatków w części 83 - Rezerwy celowe, w nowoutworzonej pozycji pn. „Środki na nauczanie języka polskiego w Niemczech” (rozdz. 75818, w tym: dotacje i subwencje 29.850 tys. zł i wydatki bieżące jednostek budżetowych 9.950 tys. zł). W uzasadnieniu do tej poprawki, jak podnoszą wnioskodawcy, jej inicjator wskazał, że od 1 września 2022 r. planowane są zmiany organizacyjne w nauczaniu języka niemieckiego jako języka mniejszości narodowej, realizowanym w formie dodatkowej nauki języka mniejszości, polegające na zmniejszeniu tygodniowego wymiaru nauczania tego języka o dwie godziny. Autorzy wniosku wskazują, że z treści uzasadnienia do poprawki, jak również z wypowiedzi jej inicjatora w dniach poprzedzających jej uchwalenie oraz na posiedzeniu Sejmu 17 grudnia br., a także z wygłoszonej wówczas wypowiedzi Ministra Edukacji i Nauki jednoznacznie wynika, że ma ona na celu zmniejszenie subwencji na nauczanie języka niemieckiego aż o 39,8 mln zł.

W tym kontekście chciałbym zwrócić uwagę Pana Marszałka na możliwe konsekwencje wejścia w życie tych przepisów. Konstytucja RP w art. 35 ust. 1 stanowi, że „Rzeczpospolita Polska zapewnia obywatelom polskim należącym do mniejszości narodowych i etnicznych wolność zachowania i rozwoju własnego języka, zachowania obyczajów i tradycji oraz rozwoju własnej kultury”. Przepis ten, obok art. 32 Konstytucji RP zapewniającego gwarancję równości i niedyskryminacji, ma charakter fundamentalny dla ochrony praw i wolności obywateli polskich należących do mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce. Jedną z podstawowych gwarancji korzystania z praw wynikających z art. 35 Konstytucji RP jest zapewnienie społecznościom mniejszościowym środków finansowych, dzięki którym będą one mogły w pełni korzystać z przysługujących im praw. Tak znaczące ograniczenie środków przeznaczonych na ten cel może budzić obawy w kwestii zgodności takiego działania z ww. przepisami Konstytucji RP.

Uchwalone przez Sejm przepisy wskazują na przeniesienie środków z budżetu celem utworzenia nowej pozycji pn. „Środki na nauczanie języka polskiego w Niemczech”. Już sam ten zabieg budzi wątpliwości z perspektywy słuszności, gdyż może wskazywać na niedopuszczalne pogorszenie sytuacji konkretnej grupy mniejszościowej. Należy jednak podkreślić, że **omawiane przepisy w konsekwencji mogą pogorszyć sytuację prawną wszystkich grup mniejszościowych**, o których mowa w ustawie z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym (Dz. U. z 2017 r. poz. 823; dalej również jako: ustawa o mniejszościach), tj. obywateli polskich należących do mniejszości białoruskiej, litewskiej, łemkowskiej, niemieckiej, ormiańskiej, słowackiej, romskiej, rosyjskiej, ukraińskiej, żydowskiej i społeczności posługującej się językiem regionalnym – językiem kaszubskim.

Do mojego Biura w ostatnich dniach wpłynęło stanowisko strony mniejszościowej Komisji Wspólnej Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych dotyczące zamiaru obniżenia wysokości subwencji oświatowej na edukację w zakresie języków mniejszości narodowych i etnicznych oraz języka regionalnego na rok 2022, w którym podzielono obawy przekazane mi w korespondencji z przedstawicielami mniejszości niemieckiej. W dokumencie tym wskazano, że projektowane przepisy mogą wpłynąć na **ograniczenie wykonywania w ramach systemu oświaty RP zadań umożliwiających podtrzymywanie poczucia tożsamości uczniów należących do mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym**.

Zgodnie z przepisami ww. ustawy, osoby należące do mniejszości mają w szczególności prawo do nauki języka mniejszości lub w języku mniejszości (art. 8 pkt 4 ustawy). Prawo to przysługuje wszystkim społecznościom o statusie mniejszości.

W tym aspekcie chciałbym zwrócić uwagę Pana Marszałka także na międzynarodowe standardy regulowania kwestii finansowania edukacji mniejszości. Należy

pamiętać, że zgodnie z postanowieniami Konwencji ramowej Rady Europy o ochronie mniejszości narodowych, sporządzonej w Strasburgu 1 lutego 1995 r. (Dz. U. z 2002 r. Nr 22 poz. 209; dalej jako: Konwencja), Polska jest zobowiązana do wspierania i tworzenia warunków koniecznych do utrzymywania i rozwijania przez osoby należące do mniejszości narodowych ich kultury, jak również zachowania zasadniczych elementów ich tożsamości, to jest ich religii, języka, tradycji i dziedzictwa kulturowego (art. 5 ust. 1 Konwencji), a także do uznania prawa każdej osoby należącej do mniejszości narodowej do nauki jego/jej języka mniejszości (art. 14 ust. 1 Konwencji). **Jakiegokolwiek braki w zapewnieniu skutecznego egzekwowania tych uprawnień świadczyć zatem mogą o naruszaniu przez Polskę zobowiązań wynikających z Konwencji.**

Również przepisy Europejskiej karty języków regionalnych lub mniejszościowych, przyjętej w Strasburgu w dniu 5 listopada 1992 r. (Dz.U. z 2009 r. Nr 137, poz. 1121; dalej jako: Karta) wskazują na określone zobowiązania Polski względem mniejszości narodowych i etnicznych, w tym do wyeliminowania każdego nieuzasadnionego zróżnicowania, wyłączenia, ograniczenia lub preferencji dotyczącej stosowania języka regionalnego lub mniejszościowego, której celem jest zniechęcenie do niego lub zagrożenie dla jego zachowania lub rozwój. Z Karty wprost wynika ponadto, że „przeznaczenie specjalnych środków na rzecz języków regionalnych lub mniejszościowych zmierzające do promowania równości pomiędzy użytkownikami tych języków a pozostałą częścią populacji lub należycie uwzględniające ich szczególne warunki nie jest uznawane za akt dyskryminacji użytkowników powszechniej używanych języków” (art. 7 ust. 2 Karty). Zapobieżenie dyskryminacji ma podstawowe znaczenie dla ochrony praw mniejszości, co wyraźnie wskazano w pkt. 71 Raportu wyjaśniającego do Karty¹. Projektowane przepisy ustawy budżetowej mogą stać w sprzeczności również z postanowieniami Karty w zakresie dostępu do szkolnictwa dla mniejszości, zgodnie z którymi Polska zobowiązała się udostępnić możliwość rozwoju szkolnictwa podstawowego i ponadpodstawowego na terytorium, na którym używane są języki mniejszościowe (art. 8 ust. a-f Karty). Ograniczone środki przeznaczone na ten cel w budżecie państwa na rok 2022 mogą wpłynąć na skuteczność wypełnienia tego zobowiązania. Należy przy tym odnotować uwagi, jakie pod adresem Polski zostały ostatnio sformułowane – dotychczas przyjęte środki uznane zostały za niewystarczające dla pełnej implementacji Karty², a zatem dalsze ograniczenia w tym zakresie i brak konsultacji z przedstawicielami mniejszości dodatkowo pogłębią identyfikowane już trudności.

¹<http://mniejszosci.narodowe.mswia.gov.pl/mne/prawo/europejska-karta-jezyk/europejska-karta-jezyk/6778,Raport-wyjasniajacy-do-Europejskiej-karty-jezykow-regionalnych-lub-mniejszosciow.html>

² Zob. Trzeci raport ewaluacyjny Komitetu Ekspertów Europejskiej Karty Języków Regionalnych lub Mniejszościowych Rady Europy przyjęty w dniu 30 września 2021 r., dostęp: <https://rm.coe.int/third-evaluation-report-on-poland-the-european-charter-for-regional-or/1680a4e7ee>

Określone wytyczne co do możliwości organizowania nauki członkom grup mniejszościowych zawarte są także w Konwencji w sprawie Zwalczenia Dyskryminacji w Dziedzinie Oświaty UNESCO³, przyjętej w Paryżu w dniu 15 grudnia 1960 r. (Dz.U z 1964 Nr 40 poz. 269;). Zgodnie z jej postanowieniami Polska zobowiązała się przyznać członkom mniejszości narodowych prawo do prowadzenia własnej działalności oświatowej łącznie z kierowaniem szkołami i używania albo nauczania swojego własnego języka (art. 5 ust. 1c Konwencji). **Tak znaczne ograniczenie środków finansowych wpłynie także na brak pełnej realizacji zobowiązań wynikających z tej Konwencji.**

Rozumiem, że skutkiem trwającej pandemii SARS-CoV-2 (COVID-19) będzie pogorszenie sytuacji ekonomicznej, co z pewnością będzie również miało wpływ na kształt ustawy budżetowej. **Nie mogę jednak zgodzić się na to, aby ograniczanie wydatków odbywało się kosztem społeczności lub grup, które i tak często doświadczają marginalizacji w różnych sferach życia społecznego czy kulturalnego, i do których wspierania instytucje państwowe są w sposób szczególny zobowiązane.** W takiej właśnie sytuacji znajdują się mniejszości narodowe i etniczne. W obecnych warunkach, bez zaangażowania państwa i jego instytucji, utrzymanie i rozwój tożsamości kulturowej mniejszości będzie zadaniem niewykonalnym.

W związku z powyższym, działając na podstawie art. 16 ust. 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2020 r. poz. 627, z późn. zm.), przedstawiam uprzejmie Panu Marszałkowi uwagi w tym zakresie z prośbą o ich rozważenie przed zbliżającym się posiedzeniem Senatu RP, w którego porządku obrad znajduje się punkt dotyczący uchwalenia ustawy budżetowej na rok 2022.

Będę wdzięczny za poinformowanie mnie o zajęтым stanowisku.

Z poważaniem

Marcin Wiącek

Rzecznik Praw Obywatelskich

/-podpisano elektronicznie/

Do wiadomości:

**Pan senator Kazimierz Kleina
Przewodniczący Komisji Budżetu i Finansów Publicznych
Senatu RP**

**Pan senator Kazimierz Wiatr
Przewodniczący Komisji Nauki, Edukacji i Sportu Senatu RP**

³ Tekst Konwencji dostępny pod adresem <http://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/onz/1960.html>.